

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ПОНЯТТЯ «ГОТОВНІСТЬ» МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ

І. О. ЯВОРСЬКА

Дослідники професійної підготовки соціальних педагогів наголошують на суперечності між постійним ускладненням функцій соціально-педагогічної діяльності та неготовністю соціальних педагогів до діяльності з їх реалізації. Постійний розвиток суспільства у XXI ст., потреби та запити його представників певним чином визначають специфіку фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів як повноправних суб'єктів оптимізації соціальної ситуації. Актуальності набуває не лише питання пошуку таких сфер професійної діяльності соціальних педагогів, які б надали їм можливість ефективно впливати на процес вирішення актуальних соціальних проблем, а й питання готовності зазначених фахівців ефективно виконувати відповідні функціональні обов'язки.

Висвітленню особливостей професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів присвячені наукові доробки таких науковців: О. Безпалько, Ю. Галагузової, Н. Гарашкіної, І. Зверевої, А. Капської, Як вихідні положення при розробці структури готовності майбутніх соціальних педагогів до організації культурно-дозвіллевої діяльності ми взяли результати наукових досліджень, представлених у працях М. Дь'яченко та Л. Кандибович, М. Козак (природа готовності як особливого психічного стану); О. Мороза (вплив рівня готовності до педагогічної діяльності на успішність професійної адаптації вчителя); К. Дурай-Новакової (механізми готовності до професійної діяльності вчителя).

Мета статті: на основі аналізу сучасної психолого-педагогічної літератури виявити та охарактеризувати сутність та структуру поняття «готовність» майбутніх соціальних педагогів до організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів загальної середньої школи.

Загальний інтерес до проблематики підготовки соціального педагога до організації культурно-дозвіллевої діяльності залишається підвищеним, однак, зарано говорити про визначення найбільш ефективного способу організації процесу такої підготовки. Недостатньо дослідженими залишаються такі аспекти проблеми, як сутність, структура та компоненти готовності педагога до організації культурно-дозвіллевої діяльності. Поняття «формування готовності до педагогічної діяльності майбутніх вчителів» розуміють по-різному: як результат, що характеризує готовність студентів до саморегуляції в залежності від ситуації: фізичної, розумової, моральної і т.д.; як здатність організувати і регулювати свою педагогічну діяльність; як процес, що характеризується поступовим нагромадженням і зміною стану, властивостей, якостей особистості, по мірі засвоєння нею професійного досвіду і перетворення останнього в усвідомлений інструмент дій, свого ставлення і поведінки [6]. Особливий інтерес для розуміння сутності готовності в досліджуваному аспекті має дослідження К. Дурай-Новакової. Професійну готовність до педагогічної діяльності автор визначає як систему інтегрованих змінних, які включають властивості, якості, знання і навички (досвід) особистості. У відповідності до тематики цього дослідження, показниками професійної готовності до педагогічної діяльності є: зміст потреб і мотивації педагогічної діяльності, рівень знань про суть професії; ступінь інтеріоризації професійно-педагогічних цінностей (ступінь усвідомлення відповідальності за результати педагогічної діяльності); рівень мобілізації знань і умінь, навичок і професійно значущих якостей особистості; якість соціальних установок на педагогічну діяльність, рівень стабільності професійних інтересів.

З метою оптимізації процесу підготовки студентів до професійної діяльності С. Пащенко рекомендує низку умов, які мають першочергове значення: високий рівень освіти, що забезпечує оволодіння глибокими знаннями теорії і методики соціальної роботи; усвідомлення студентами соціальної значущості їх майбутньої діяльності; наявність особистісної позитивної установки щодо обраної спеціальності; умінь випускників конструктивно проектувати свої стосунки зі спеціалістами різних напрямків, які здійснюють соціальну роботу з різними категоріями населення і мають свої особистісні якості. Автор для визначення змісту навчального процесу у підготовці соціального педагога до освітньо-дозвіллевої діяльності здійснила спеціальний аналіз блоку психолого-педагогічних дисциплін, що дозволило їй виявити можливості конкретних програм даного блоку

(програми Л. Коваль, Л. Міщик, В. Сидорова, Б. Бітінаса, О. Безпалько) у формуванні професійних умінь та навичок, необхідних для організації освітньо-дозвіллевої діяльності [5] Спираючись на розроблену у Запорізькому державному університеті професіограму соціального педагога (працівника), вона розглядає зміст поняття «професійної готовності» соціальних педагогів через систему знань, умінь і навичок у контексті цілісної педагогічної освіти. В результаті всі знання, вміння і навички розділено на три блоки:

I блок – морально-педагогічний (знання загальних вимог до фахівця; наявність знань, які характеризують професійну придатність соціального педагога до роботи в соціумі чи відповідній сфері діяльності);

II блок – інформаційно-змістовий (знання вимог до фахівця у галузі соціально-педагогічної роботи, професійної діяльності у освітньо-дозвіллевій сфері, теоретичні знання з природничих дисциплін);

III блок – технологічний (уміння соціального педагога, необхідні йому у практичній діяльності; дисципліни практичної, прикладної спрямованості, методики і технології організації соціально-виховної роботи у сфері дозвілля). Ці блоки взаємопов'язані і стали в дослідженні основою у розробці структури професійної готовності [5].

Ю. Бардашевська у дисертації виокремила такі структурні компоненти підготовки майбутніх учителів до організації дозвіллевої діяльності: база знань (когнітивно-імперативний компонент), система дій (операційно-діяльнісний компонент), інтерес до цієї ланки виховної роботи та рефлексія (мотиваційний компонент). Базується підготовка на принципах гуманістичного та особистісно спрямованого виховання і здійснюється з урахуванням аксіологічного та культурологічного підходів [1]. В. Нічишина розробила та апробувала систему критеріїв сформованості інтегрованих професійних знань майбутніх учителів математики. Система включає такі складові: мотиваційно-ціннісний критерій – сформована стійка потреба інтегративного наукового пізнання професійних знань майбутніх учителів математики; навчально-пізнавальний критерій, що характеризується такими показниками: наявність теоретико-методологічної обізнаності щодо змісту інтегративної навчальної діяльності майбутніх учителів математики, вмінь і навичок здійснювати інтегративне об'єднання диференційовано засвоєних природничо-наукових знань; наявність системи інтегрованих професійних знань; операційно-діяльнісний критерій відображає готовність до виконання основних етапів формування інтегрованих професійних знань майбутніх учителів математики. У свою чергу, критерії сформованості інтегрованих професійних знань майбутніх учителів математики надали можливість визначити рівні їх готовності до формування інтегрованих професійних знань – базовий (низький), репродуктивно-інтегративний (достатній), продуктивно-інтегративний (високий). [4]

Готовність майбутнього вчителя до організації позакласної дозвіллевої діяльності О. Голік розглядає як здатність до здійснення дозвіллевої діяльності, що формується в процесі спеціально організованої професійної підготовки і зумовлена рівнем розвитку професійних і особистісних якостей майбутнього вчителя, які сприяють успішній організації позакласної дозвіллевої діяльності. Автор виокремлює наступні компоненти готовності: мотиваційний, когнітивний, операційний, особистісний та комунікативний. Мотиваційний – сукупність мотивів, адекватних до мети та завдань позакласної дозвіллевої діяльності (соціальні, педагогічні, особистісного розвитку та зовнішньої привабливості); когнітивний – сукупність знань, необхідних для організації позакласної дозвіллевої діяльності старшокласників; операційний – сукупність умінь і навичок позакласної дозвіллевої діяльності; особистісний – наявність професійних та ціннісних якостей; комунікативний – здатність до взаємодії з учнями [3].

Заслуговує уваги позиція І. Бойчева, що зазначає: педагогічна праця вчителя з організації культурно-дозвіллевої діяльності реально проявляє свою сутність, з одного боку, як специфічна система, структура якої ґрунтується на єдності гностичного, проектувального, конструктивного, комунікативного й організаційного компонентів, а з іншого, – як безперервний процес, цілісний акт якого у своєму складі має чотири провідні етапи: орієнтувальний – підготовки (гностична й проектувальна функції); моделювальний – ухвалення (проектувальна та конструктивна функції); виконавський – реалізації (організаційна та комунікативна функції) й рефлексивний – контролю якості виконання ухвалених педагогічних рішень щодо організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів (гностична функція). Як бачимо, найчастіше дослідники виділяють три основні компоненти в структурі готовності особистості до різних видів діяльності. Насамперед, вони вказують на афективно-мотиваційний або оцінний чи емоційно-вольовий компоненти. Складовими цього компонента є інтерес

студентів до діяльності, до навчання, їх зацікавлення, розвинуте бажання виконувати ту чи іншу роботу. Когнітивний (пізнавальний, теоретичний) компонент стосується освіченості студентів, їх теоретичної підготовки, знань, що розкривають теоретичний і методичний зміст професійної діяльності. Це загальноосвітні знання (історії, філософії, екології), а також спеціальні знання (сутності професійної справи, особливостей роботи з професійного самовдосконалення). Операційно-дієвий або практичний, чи виконавський компонент – це володіння людиною системою необхідних умінь і навичок професійного самовдосконалення; це вміння, необхідні для успішного професійного самовдосконалення (вміння оцінювати свій професійний рівень, планувати, організувати й контролювати свої дії) [2].

На основі аналізу вищезазначених наукових підходів з'ясовано, що професійна підготовка майбутнього соціального педагога розглядається як процес і результат формування готовності до певної професійної діяльності; цілісний неперервний процес становлення особистості фахівця; процес формування фахівця нового типу, який має швидко й адекватно реагувати на зміни в суспільстві, компетентно вирішувати соціально-педагогічні проблеми; система організаційно-методичних заходів, які забезпечують формування професійної спрямованості, знань, умінь, навичок. Процес підготовки соціального педагога має носити випереджаючий характер з розрахунку на розвиток соціальної та педагогічної ситуації, в його основу має бути покладено системний, особистісно-діяльнісний та індивідуально-творчий підходи. Враховуючи різні погляди дослідників і визначення, які наводяться в педагогічній та психологічній довідковій літературі, вважаємо, що готовність професійної підготовки майбутнього соціального педагога – це сукупність ознак, що дають підстави зробити висновок про ступінь відповідності цілей, мотивів, інтересів, установок, спрямованості, професійних знань, навичок та умінь, професійно-особистісних якостей і рівня розвитку самооцінки (самосвідомості) майбутнього соціального педагога, що формуються під час фахової підготовки, вимогам професійної діяльності. А критеріями професійної компетентності є такі її розпізнавальні ознаки, на основі яких визначається та оцінюється міра сформованості її компонентів.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури і результатів проведених досліджень ми визначили чотири рівні підготовленості, взявши за основу рівні готовності до професійно-педагогічної діяльності, що їх запропоновано в освітньо-кваліфікаційних характеристиках: когнітивний (сукупність знань), операційний (сукупність умінь і навичок), мотиваційний (сукупність мотивів) та особистісний (сукупність особистісних якостей).

Доцільними напрямками подальших розвідок вважаємо критерії, показники і рівні підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів загальної середньої школи.

Список використаної літератури

1. Бардашевська Ю. О. Підготовка майбутніх учителів до організації дозвілєвої діяльності старшокласників : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ю. О. Бардашевська. – Вінниця : ВДПУ, 2007. – 210 с.
2. Бойчев І. І. Підготовка майбутнього вчителя до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / І. І. Бойчев. – О., 2005. – 21 с.
3. Голік О. Б. Підготовка майбутніх учителів до організації позакласної дозвілєвої діяльності старшокласників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04. «Теорія та методика професійної освіти» / О. Б. Голік. – Луганськ, 2007. – 22 с.
4. Нічишина В. В. Інтегративний підхід до вивчення математичних дисциплін у процесі підготовки майбутніх вчителів математики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04. «Теорія та методика професійної освіти» / В. В. Нічишина. – Кіровоград, 2008. – 20 с.
5. Пащенко С. Ю. Підготовка соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнівської молоді : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / С. Ю. Пащенко. – К., 2000. – 15 с.
6. Сирота В. Сутність готовності майбутніх учителів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі / Сирота В., Сирота З. // Проблеми підготовки сучасного вчителя, 2012. – № 5 (Ч. 1). – С. 35–38.
7. Яременко Н. В. Підготовка майбутніх педагогів до організації морально-етичного виховання засобами гри / Н. В. Яременко // Морально-етичне виховання школярів у системі громадянської освіти і виховання : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 15-17 листопада 2001 року. – Івано-Франківськ, 2001. – С. 53-61.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор М. І. Сметанський.